

БИГЭРГЭТЭБИН:

Саха тылын, литературатын уонна култууратын учууталларын
I өрөспүүбүлүкэтээби сийиэхин тэрийэр хамыыһыйа бэрэссэдээтэлэ,

Саха Өрөспүүбүлүкэтин үөрэжин уонна наукатын
министриин бастакы солбуяааччыта

Ф.В. Габышева

Үйам ыйын 23 күнэ 2017 сыл

**Саха тылын, литературатын уонна култууратын
учууталларын I өрөспүүбүлүкэтээби сийиэхин
ТҮМҮК ДОКУМУОНА**

2017 сыл муус устар 4-5 күнүгээр Дьокууский куоракка саха тылын, литературатын уонна култууратын учууталларын бастакы өрөспүүбүлүкэтээби сийиэхэ буолан ааста. Саха Өрөспүүбүлүкэтин бары улууھуттан, Дьокууский куораттан 550 дэлгээт уонна 49 ыалдыт кытынна.

Сийиэс саха бастакы алпаабытын уонна букубаарын 100 сылын; саха тылын оскуолаба үөрэтий 95 сылын; саха мангтайгы суруйааччыта Алексей Елисеевич Кулаковский – Өксөкүлээх Өлөксөй төрөөбүтэ 140; саха суругунбичигин төрүттээччи С.А. Новгородов күн сирин көрбүтэ 125; сахаттан бастакы педагогической наука дуоктара Виктор Федорович Афанасьев – Алданский, унуччулаах суруйааччы Семен Петрович Данилов уонна ССРС норуодунай учуутала, саха оскуолатын сайыннарбыт Михаил Андреевич Алексеев төрөөбүттэрэ 100 сылларын; саха тыла судаарыстыбаннай ыстаатыстаммыта 25 сылын көрсө ыйтылынна.

Сийиэхи Саха Өрөспүүбүлүкэтин Ил Дарханыгар Тыл бэлиитикэтин сэбиэтэ, Үөрэх уонна наука министиэристибэтэ, Национальний оскуолалары чинчийэр научной институт уонна М.К. Аммосов аатынан Хотугулуу-Илинги федеральной университет тэрийдилэр.

Сийиэс ыытыллыбыт сүрүн сыала – Саха Өрөспүүбүлүкэтигэр саха тылын сайыннары, үөрэх тиһигин бары таһымыгар федеральний судаарыстыбаннай үөрэх ыстандаардара киирэр кэмнэригэр төрөөбүт тылы, литератураны уонна култуураны үөрэтийн ис хоһоонун, нымматын, хааччыллытын, идэлээх дьону бэлэмнээхини тупсарыны туһунан ыллыктаах, саргылаах кэпсэтиини тэрийии, сүбэлэхини, кэскиллээх суолу тобулуу, онно тирэбирэн, саха тылын, литературатын уонна култууратын үөрэтийн кэнсиэпсийэтин бырайыактааһын.

Сийиэс бастакы күнүгэр пленарной мунњах уонна сэттэ хайысханан төгүрүк оствуол тэрилиннэ:

- саха тылын билинги туруга уонна кэскилэ;
- төрөөбүт тылынан иитии-үөрэтий;
- саха тылын, литературатын уонна култууратын үөрэтий методиката;
- сахалыны үөрэтийн хаачыстыбата: съаналааһын, судаарыстыбаннай хонтуруол уонна уопастыбаннай экспертиза;
- сана кэм ирдэбилигэр эппиэттиир сахалыны учубунньуктар;
- орто анал уонна үрдүк үөрэх кыһатыгар саха тылын, литературатын уонна култууратын үөрэтий;
- иитээччини, учууталы бэлэмниир, идэтин таһымын үрдэтэр уонна съаналыыр тиһник: олохсуйбут үгэс уонна сайдар саһахтар.

Сийиэс иккис күнүгэр саха тылын, литературатын уонна култууратын үөрэтийн кэнсиэпсийэтин бырайыактыыр үлэ сэттэ хайысханан ыытыллынна:

- оскуола иннинээби саастаах оҕону төрөөбүт тылынан иитии-үөрэтий;
- үөрэх биридимиэттэрин сахалыны үөрэтий;
- төрөөбүт тылы оскуолаа үөрэтий;
- төрөөбүт литератураны оскуолаа үөрэтий;
- саха судаарыстыбаннай тылын үөрэтий;
- Саха Өрөспүүбүлүкэтин норуоттарын култууратын үөрэтий;
- саха тылын орто анал уонна үрдүк үөрэх кыһатыгар үөрэтий.

Икки күннээх үлэ түмүгүнэн, сийиэс дэлэгээттэрэ саха тылын, литературатын уонна култууратын кэнчээри ыччакка тиэрдэр, сайыннаар түнүгар маннык этиилэри тувааннаах тэрилтэлэргэ тириэрдэллэр.

1. “ИЛ ТҮМЭН” Саха Өрөспүүбүлүкэтийн судаарыстыбанний муниципар:

- Саха Өрөспүүбүлүкэтийн Төрүт сокуонун 22 ыстатыйатыгар судаарыстыбанний тылларынан үөрэнэри мэктислиир эбии этиини киллэрэргэ;
- “Саха Өрөспүүбүлүкэтигээр тыллар тустарынан” сокуону ырытан-дьүүллэхэн, сангаттан эрэдээксийэлээн бигэргэтэргэ.

2. Саха Өрөспүүбүлүкэтийн Бырабыытастыбатыгар:

- Саха Өрөспүүбүлүкэтийн судаарыстыбанний уонна официальний тылларын сайыннаар тус сяаллаах, туспа үбүлэнэр бырагырааманы сөргүтэргэ;
- сахалыы иитии-үөрэтий научнай-методической төрүтүн сайыннаар, учуобунньугу, босуобуйаны оноруу хаачыстыбатын тупсаар сяаллаах Национальный оскуолалары чинчийэр институту федеральной таһымтан өрөспүүбүлүкэ бас билиитигээр төттөрү аյаларга;
- Саха Өрөспүүбүлүкэтигээр тыл бэлиитикэтийн сүрүннүүр, тыллар туруктарын кэтээн көрөр, тыл сокуонун туту huуну хонтуруоллуур, тылы сайыннаар сана хайысхалары тобулар туспа устуруктуураны (отделы) арыйарга;
- М.К. Аммосов аатынан ХИФУ саха тылын, литературатын, култууратын үөрэтий, чинчийэр үлэхинтэри, сахалыы-нууччалыы, нууччалыы-сахалыы тылбаастыыр идэлээх дьону бэлэмнииллэригээр өрөспүүбүлүкэ бүддүүтүттэн үбүлэнэр эбии миэстэлэри көрөргө.

3. Саха Өрөспүүбүлүкэтийн Ил Дарханыгар Тыл бэлиитикэтийн сэбиэтигээр:

- Саха Өрөспүүбүлүкэтийн Ил Дарханыгар Тыл бэлиитикэтийн сэбиэтин сайыннаран, сокуоннаар олохxo киирэллэрин хонтуруоллуур, ырытар, тыл туттууллар эйгэтийн кэнэтэр боломуочуйалыырга;
- сахалыы таба суруйуу уонна санарыы нуорматын олохxo киллэрэр, тиэрминнэри сахатытар үлэни сүрүннүүргэ уонна тэтиимин түргэтэтэргэ.

4. Саха Өрөспүүбүлүкэтийн култуура ба уонна духуобунаска министиэристибэтигэр:

- оболорго аналлаах мультиликационнай киинэлэри устууга, тылбаастааынга, уус-уран уонна научнай-популярнай сахалыы айымнылары суруйууга анал үлэни тэрийэргэ.

5. Саха Өрөспүүбүлүкэтийн гражданской уопсастыбаны сайыннаар министиэристибэтигэр:

- төрөппүттэргэ сахалыы иитии-үөрэтий, нэхилиэннээ киэн арангатыгар төрөөбүт тылы, литератураны уонна култуураны билии суолтатын тириэрдэр бырайыактарга сыллата граннары олохтуурга.

6. Саха Өрөспүүбүлүкэтийн сибээскэ уонна информационнай технология ба министиэристибэтигэр:

- “Саха” НКИХ тэлэбийидэннээнэн биэриитигэр оюо аналлаах туспа сахалыы ханаалы судаарыстыбаннай сакаас эбэтэр сорудах быһыытынан үлэлэтэр боппуруоху көрөргө;
- төрөппүттэргэ оюону сахалыы иитии-үөрэтий суолтатын өйдөтөр, быһаарар ис хохонноох кэпсэтиилэри тэлэбийидэннээ, араадыйя, хаһыат, сурунаал, интэриниэт ситимин нөнүө тэрийэргэ;
- араадыйя, тэлэбийидэннээ, хаһыат, сурунаал, интэриниэт тахаарыылар, кингэ қыһаларын үлэхниттээр сахалыы таба суруйуу уонна санарыы нуормаларын тутуналларын ситиһэргэ.

7. “Саха” Национальной көрдөрөр-иһитиннэрэр хампааннья ба:

- араадыйя уонна тэлэбийидэннээ нөнүө олонхо арааын кэрчихтэргэ арааран, күннэтэ норуокка иһитиннэрэр боппуруоху көрөргө;

- араадыйя уонна тэлэбийдэнньэ пуондатыгар харалла сыйтар саха тылыгар, литературатыгар уонна култууратыгар аналлаах биэриилэри уонна киинэлэри үөрэх тэрилтэлэрэ босхо туhanар усулуобуйаларын тэрийэргэ.

8. Саха Өрөспүүбүлүкэтийн үөрэххэ уонна наука ба министристибэтигээр уонна үөрэх тэрилтэлэригээр:

- саха тылын, литературын уонна култууратын учууталларын өрөспүүбүлүкэтээби сийиэхин 5 сылга биирдэ тэрийэн ытарга;
- саха тылын, литературын уонна култууратын учууталларын бастакы өрөспүүбүлүкэтээби сийиэхин түмүк докумуонун олохxo киллэрэр дъяналлардаах былааны онорон, Саха Өрөспүүбүлүкэтийн Бырабыталастыбатыгар бигэргэтигээр;
- саха тылын туругун харыстыыр, туттуллар эйгэтийн қэнэтэр туугар саха тылын куорпухун сайыннаар үлэни сүрүннүүргэ;
- саха тылын, литературын уонна култууратын үөрэтийн қэнсиэпсийэлэрин онорон, Саха Өрөспүүбүлүкэтийн Бырабыталастыбатыгар бигэргэтигээр;
- оскуола ба кириэн иннинээби саастаах озаторго сахалын сайыннаар эйгэни тэрийэргэ тирэх буолар, сүрүннүүр докумуону (спецификацияны) онорон, киэнник дъүүлэхэн ылынарга;
- ожо тэрилтэтигээр, хас биирдии үөрэх биридимиэтигээр (1–11 кылаас) Саха Өрөспүүбүлүкэтийн национальной, этнокултуурунай, онтон да атын уратытын учуоттуур сахалын босуобуйалар, учуобунньюктар кэмпилиэктэрин онорууга, бэчээттэтигэ уонна тарбатыыга анал былааны ылынан, салгын тэтимнээхтийн үлэлииргэ;
- саха тылыгар, литературатыгар уонна култууратыгар аналлаах толору хааччыллылаах кэбиниэттэри салгын онотторон, хас биирдии ожо тэрилтэтийн, оскуоланы, эбии үөрэх, идээжэ бэлэмниир орто анал уонна үрдүк үөрэх тэрилтэлэрийн хааччыйар бырайыагы олохxo киллэрэргэ;

- саха тылын уонна литературын кэбиниэтин састаабыгар эбии кириэхтээх кинигэлэри (уус-уран айымнылары, тылдыттары), кинэлэри, электроннай босуобуйалары сүүмэрдээн, сана спецификацияны бигэргэтэргэ;
- сахалын сайыннаар ооннуурдары, ооннуулары, көмпүүтэр бырагыраамаларын, саха тылыгар, литературыгар уонна култууратыгар аналлаах методической үлэлэри онорууга анал граннары олохтуурга;
- төрөөбүт тыл баайын билиигэ, санааны сайа этиигэ аналлаах куонкуустары элбэтэргэ;
- начаалынай уопсай үөрэхтээхин бырагырааматын түмүктуүр Бүтүн Арассыйатааы бэрэбиэркэлиир үлэ математикаа уонна тулалыыр эйгэбэ сорудахтарын сахалыны түлбаастыры туруорсарга;
- төрдүс кылаастан саңалаан, “Саха тыла”, “Саха литературата”, “Саха судаарыстыбаннай тыла” уонна “Саха Өрөспүүбүлүкэтин норуоттарын култуурата” үөрэх биридимиэттэригээр Үөрэх уонна наука министиэристибэтийн бэрэбиэркэлиир үлэтийн киллэрэргэ;
- оскуоланы бүтэрэр үөрэнээччилэр саха тылыгар уонна литературыгар билиилэрин, сатабылларын сыйналыыр табыгастаах аныгы көрүнү тобулан, киэнник дүүллэхэн олохтуурга, ити түмүгүнэн анал сэргипикээт туттарары уонна ол докумуон идэбэ бэлэмниир үөрэх тэрилтэтигээр киирэргэ учуюттанарын ситиһэргэ;
- саха тылыгар, литературыгар уонна култууратыгар өрөспүүбүлүкэтээби олимпиада балаһыяннъятын санардан онгорорго, бигэргэтийх иннинэ киэн дүүлгэ таһаарарга;
- Үөрэх тэрилтэтигээр икки тылынан ийтэр-үөрэтэр, элбэх тылы Үөрэтэр атын өрөспүүбүлүкэлэри көбүлээн, Арассыйа таһымыгар бийргэ үлэлиир ситими (тэрээхини) тэрийэр үлэни ыытарга.

*Саха Өрөспүүбүлүкэтин үөрэххээ уонна наука ба
министристибэтэ тэрийбит Үөрэх методической холбоулагар:*

- оюо санаатын сахалыны сөпкө саанылаан этэрин, таба сангараарын ситиһэр, тылын байытар ситимнээх үлэни өрөспүүбүлүкэ үрдүнэн тэрийэн ыытарга;
- оюо тэрилтэтин иитэр-үөрэхтэр бырагырааматыгар сиэри-туому, тылынан уус-уран айымныны (олонхону), сахалыны хамсанылаах оонньууну киллэрэн, төрүт үгэхи кэнчээри ыччакка ингэрэр суолу тутуухха;
- саха тылын нууччалыны иитэр оюо тэрилтэлэригээр үөрэтийн, оскуоланы кытта биир ситимнээ киллэрэр бырагырааманы онорору көбүлүүргэ;
- федеральной судаарыстыбанной үөрэх ыстандаарда киирэр кэмигэр сыллата 1–11 кылааска төрөөбүт тылы, литератураны, саха судаарыстыбанной тылын уонна Саха Өрөспүүбүлүкэтин норуоттарын култууратын үөрэтийн ис хохонун уонна хаачыстыбатын анал боппуруос быһыытынан көрөргө;
- “Саха Өрөспүүбүлүкэтин норуоттарын култуурата” уонна “Саха судаарыстыбанной тыла” биридимиэттэри нууччалыны үөрэхтэр оскуолалар үөрэх былааныгар киллэрэллэрин көбүлүүргэ;
- саха тылын оскуолаџа үөрэтийн биридимиэтин бырагырааматын, үөрэхтэр-методической кэмпилиэгин 3 хайысхаба: 1) сахалыны үөрэнэр оюлор; 2) нууччалыны үөрэнэр, төрөөбүт тылларын мөлтөхтүк билэр оюлор; 3) саха судаарыстыбанной тылын үөрэхтэр атын омук оюлоро – диэн арааран онорорго;
- “Саха Өрөспүүбүлүкэтин норуоттарын култуурата” үөрэх биридимиэтигээр бырагыраамалары уонна босуобуйалары сахалыны, нууччалыны үөрэнэр оюлорго уонна хотугу ажийах ахсааннаах норуоттар оскуолаларыгар тус-туунан онорорго;

- коррекционнай оскуолаларга аналлаах сахалыы үөрэх кинигэлэрин онорууну тэрийэргэ;
- идэбэ бэлэмниир орто анал үөрэх тэрилтэлэригэр саха тылын уонна култууратын үөрэтэр бырагыраамалары, учубунньюктары уонна босуобуйалары идэ хайысхаларынан арааран онгоророг.

Оскуолаџа кириэн иннинээби саастаах оболор, уопсай орто уонна эбии үөрэхтээхин тэрилтэлэригэр:

- саха тылын нууччалыы ийтэр ођо тэрилтэлэригэр үөрэтиини кэнэтэргэ, оскуоланы кытта биир ситимнэ киирэр бырагырааманы онгорорго;
- федеральнай судаарыстыбаннай үөрэх ыстандаарда киирэр кэмигэр саха оскуолатын үөрэбин былааныгар төрөөбүт тылы, литератураны уонна Саха Өрөспүүбүлүкэтин норуоттарын култууратын үөрэтии чаастарын абыйатары тохторорго, оскуола үөрэх былаанын бэйэтэ онорор кыаџын толору тунаарга;
- нууччалыы үөрэнэр кылаастарга “Саха Өрөспүүбүлүкэтин норуоттарын култуурата” уонна “Саха судаарыстыбаннай тыла” биридимиэттэри үөрэх былааныгар киллэрэн үөрэтэргэ;
- хас биирдии оскуолаџа 1-11 кылааска сахалыы тылы сайыннарыы, олонхо, “Үрүн уолан”, “Кыыс куо” диэн хайысхаларга кылаас таңынаађы дъарыктары тэрийэргэ;
- сахалыы таба суруйуу уонна санарыы нуорматын олоххо киллэриигэ, тутуһууга утумнаах үлэни ыытарга;
- үөрэх бырагырааматыгар киирбит сахалыы уус-урган айымныларга олобуран уһуллубут сахалыы киинэлэринэн, тэлэбийидэнньэ биэриилэринэн, документальнай киинэлэринэн, элбэх туомнаах академической бынаарылаах, сахалыы таба суруйуу, сомођо домох, тиэрминнэр тылдыйттарынан үөрэх тэрилтэтин бибилэтиэкэтин былааннаахтык хааччыйарга;

- “Чуораанчык”, “Колокольчик”, “Кэскил”, “Юность Севера”, “Хатан”, “Бэлэм буол” сурунааллары уонна ханыаттары кылаастаңынан аабар литература испиэхэгэр киллэрэн, хас сыл аайы суруйтараарга.

Үөрэбүү сайыннаар уонна үөрэх үлэхүйттэрийн идэлэрин үрдээтэр институттарга:

- Үөрэх тэрилтэлэрийн салайааччыларыгар сахалыы иитиигэ-үөрэтиигэ (этнокультурный үөрэххэ) аналлаах куурустары тэрийэргэ;
- сахалыы тыллаах ођо саадын иитээччилэригэр, начаалынай кылаас учууталларыгар саха тылыгар, литературатыгар уонна култууратыгар анал куурустары ыытарга;
- Саха Өрөспүүбүлүкэтийн норуоттарын култууратын нууччалыы Үөрэтэр үөрэх тэрилтэлэригэр аналлаах куурустары тэрийэргэ;
- айымнылаахтык үлэлиир бастын учууталлар, иитээччилэр уопуттарын түмэн, араас босуобуйаны онотторон, үөрэх методической сүбэтигэр киллэрэн, бэчээккэ танааарга;
- саха тылын, литературатын уонна култууратын учууталларыгар аналлаах сайтары сайыннаарга, учуутал уопутун тарђатарга аныгы технология кыаџын туһанарга;
- саха тылын, литературатын уонна култууратын учуутала атын эригийиэн, Аан дойду таңымыгар тахсан, уопутун атастанар усулуобуйатын тэрийэргэ.

Сана технологиялары сайыннаар институкка:

- саха тылын, литературатын уонна култууратын үөрэтиигэ аналлаах интэриниэт сайты тэрийэн үлэлэтэргэ;

Саха Өрөспүүбүлүкэтийн Ил Дарханыгар Инновационнай менеджмент үрдүүк оскуолатыгар:

- салайар үлэхүйттэр тыл бэлиитикэтийн олохxo киллэрэргэ сөптөөх билийлээх буолалларын туһугар Саха Өрөспүүбүлүкэтийн

судаарыстыбаннай уонна официальний тылларын сайыннарыыга аналлаах тиэмэлэри үөрэх бырагыраамаларыгар киллэрэргэ.

9. М.К. Аммосов аатынан Хотугулуу-Илингни федеральний университетка, Саха Өрөспүүбүлүкэтигэр баар орто анал уонна үрдүк үөрэх тэрилтэлэригэр:

- сахалыы иитэр-үөрэтэр иитээччини, учууталы, психологи, логопеды, социальнай педагогы, о.д.а. бэлэмниир тишиги сайыннаарга;
- саха тылын, литературатын, култууратын уонна устуоруятын үөрэх былаанын булгуччулаах чааңыгар киллэрэр боппурооу көрөргө;
- устудьуоннарга эбии үөрэх быһытынан төрүт үгэскэ уһийар куруһуоктары, куурустары тэрийэргэ, түмүгэр сэргипикээт туттарары ситиһэргэ (хомус, олонхо, тойук, иис, уус, о.д.а.);
- саха тылын, литературатын, култууратын методикаларын устудьуоннарга үөрэтэр учуобуннуктары уонна босуобуйалары онорорго;
- орто анал уонна үрдүк үөрэх кыһаларыгар саха оскуолатыгар үлэлиэхтээх педагогтары бэлэмнээhin хаачыстыбатын үрдэтэргэ, олонхо педагогикатын, төрүт култуураны үөрэтэргэ;
- Н.Г. Чернышевской аатынан Бүлүүтээби педагогической көлүөс саха оскуолатыгар анаан учууталлары бэлэмниир уопутун үөрэтэргэ уонна тарбатарга;
- идэбэ бэлэмниир орто анал уонна үрдүк үөрэх тэрилтэлэригэр саха тылын, литературатын уонна култууратын үөрэтэр преподавателлэр методической түмсүүлэрин тэрийэргэ.

10. Саха Өрөспүүбүлүкэтин национальный оскуолаларын чинчийэр научной институтугар:

- учуобуннугу оноруу научной төрүтүн сүрүннээhin, тыл үөрэбин, култууратын, истииллэрин, тыл салааларын истилиистикэтин, олонхо уонна сурияааччы тылларын үөрэтии боппуроостарыгар

- тухааннаах тэрилтэлэри, идэлээх дьону түмэн, ситимнээх үлэни тэрийэргэ;
- учуонайдар, методистар, учууталлар айар бөлөхтөрүн тэрийэн, үөрэх бары биридимиэтигэр сахалын учубунньуктары, босуобуйалары ожо умсугуйан үөрэнэрин курдук онорору ситиһэргэ;
 - учубунньук сахалын түлбааын хаачыстыбатын үрдэтэр соруктаах түл үөрэхтээхтэрин, учуонайдары, учууталлары түмэн, түлбаас кинин (түмсүүтүн) тэрийэргэ;
 - саха тылын уонна литературын учубулларыгар аналаах “Төрөөбүт түл уонна литература” научнай-методической сурунаал тахсытын сөргүтэргэ.

11.Арассыыйа наука ба академиятын Сибиирдээжи салаатын Гуманитарний чинчийнигэ уонна хотуу абыйах ахсааннаах омуктар проблемаларын институтугар:

- сахалын таба суруйуу, тиэрмин түлдьыттарын интэриинээт ситимигэр киллэрэр үлэни көбүлүүргэ.

12.Саха Өрөспүүбүлүкэтийн муниципальний тэриллиилэригэр уонна олохтоох бэйэни салайыны уорганнырыгар:

- Саха Өрөспүүбүлүкэтийн судаарыстыбаннай түлларын сайыннаар, түл сокуона олоххо туттуулларын хонтуруоллуур сяаллаах хас биирдий улуус, куорат баылыгын таһымыгар Тыл сэбиэттэрин тэрийэргэ. (Тыл сэбиэттэрэ хотуу абыйах ахсааннаах омуктар түөлбэлээн олорор улуустарыгар официальний түлларынан эмиэ дьарыктаныхтаахтар).
- Саха Өрөспүүбүлүкэтийн кин куоратыгар – Дьокуускайга уонна элбэх омук олорор улуустарыгар саха тылын сайыннаар тус сяаллаах бырагырааманы, дъаһаллары ылынарга;

- Үөрэх тэрилтэлэрин салайааччылара сахалыы иитиигэ-үөрэтиигэ аналлаах куурустарга үөрэнэр усулуобуйаларын тэрийэргэ, ону үлэбэ киирэллэригэр учуоттуурга;
- Үөрэх тэрилтэлэрин салайааччыларын үлэтин, дъиссаат уонна оскуола ситиһийтин сыаналыырга төрөөбүт тылынан иитэр-үөрэтийр усулуобуйаны тэрийини, төрөөбүт тылы, литератураны уонна култуураны үөрэтий хаячыстыбатын ирдэбил быһытынан киллэрэргэ;
- Үөрэх тэрилтэлэригэр сахалыы иитэр-үөрэтийр бөлөхтөрү, кылаастары элбэтэр үлэни күүһүрдэргэ;
- сахалыы иитэр-үөрэтийр бастын үөрэх тэрилтэлэригэр аналлаах граннары, бириэмийэлэри олохтуурга;
- төрөөбүт тылынан иитиигэ-үөрэтиигэ, саха тылын, литературын уонна култууратын үөрэтийгэ аналлаах сэминээрдэри, куурустары тэрийэргэ, методический үлэни күүһүрдэргэ;
- сана тахсар үөрэх бырагыраамалара, учубунньюктара уонна босуобуйалара хас биирдии оскуола, үөрэнээччигэ тиййэрин ситиһэргэ, үөрэх кинигэлэринэн хаяччыллыы туругун сыл аайы хонтуруолуурга;
- саха тылын нэһилиэннээ араас аранатыгар киэнник үөрэтийр, ыытыллар көрүнүн элбэтэргэ;
- икки судаарыстыбаннай тылынан үлэлиир бастын тэрилтэлэргэ анал номинациялары, наџараадалары олохтуурга;
- саха судаарыстыбаннай тыла улуус, нэһилийк дъаһалтатын үлэтийр киирэрин, дъаһаллар, уураахтар сахалыы тахсалларын, мунньяхтар сахалыы баралларын ситиһэргэ;
- улуус, нэһилийк, сир-дойду, уулуссалар ааттарын сахалыы барыйааннаан суруйар ирдэбили тутунарга;
- куораттарга, нэһилийктэргэ үөрэх уонна култуура тэрилтэлэрин: ожо тэрилтэтин, оскуоланы, бибилэтийкэни, култуура киинин, олонхо

дьиэтин – саха тылын чөл хааллаар, сайыннаар түхүгар ситимнээхтийк, биир сүрүннээхтийк үлэлтэргэ.